

Ο Κάφκα στα έγκατα της φάρσας

Στην εμβληματική «Μεταμόρφωση» ο συγγραφέας παρουσιάζει ένα άλλο, απολύτως δικό του, πρόσωπο

Φραντς Κάφκα
Η Μεταμόρφωση
 μτφ. Μαργαρίτα Ζαχαριάδου
 πρόλογος: Κατερίνα Σινιά
 εκδ. Πατάκης, 2008 (πρώτη έκδοση 1996)

Της **ΜΑΡΙΑΣ ΤΟΠΑΛΗ**

Ενα σκαθάρι και τα μάτια του Κάφκα. Πιο σωστά: Η εικόνα ενός σκαθαριού και το διάσπμο ζοφερό βλέμμα του Κάφκα πλάι πλάι σε μια στενή, υποφωτισμένη λωρίδα κοσμού την ιστοσελίδα των εκδόσεων S. Fischer για τον Κάφκα. Εγκλωβισμός, εφιάλτης, φάρσα, παράλογο...: μια εικόνα – χιλιάδες λέξεις. Ο Κάφκα της «Μεταμόρφωσης» δεν είναι ο μεγάλος μοντέρνος αφηγητής της κυριαρχίας των γραφειοκρατιών (Αμερική, Δίκη, Πύργος). Είναι ο στραγγαλισμένος γιος του καθωσπρέπει αστού, ο καλλιτέχνης που δεν βρίσκει αναγνώριση, ο ενουχισμένος τρυφερός γιος της μάνας, ο ιδανικός εραστής της αιθέριας αδερφής: έτσι δεν τον γνωρίζουμε από το υπόλοιπο έργο του, τις επιστολές, τους βιογράφους; Το ολιγοσέλιδο αφήγημα «Η Μεταμόρφωση», που γράφεται μέσα σε λίγες εβδομάδες [Νοέμβριος – Δεκέμβριος 1912, την ίδια περίοδο που ο συγγραφέας εργάζεται πάνω στον αγνοούμενο (Αμερική) και τη Δίκη], καθίσταται εξίσου εμβληματικό με τη «Δίκη», το πιο γνωστό μυθιστόρημά του. Είναι ένας άλλος Κάφκα, αλλά είναι και πάλι απολύτως ο εαυτός του.

«Ποιητική της ασφυξίας»

«Ξυπώντας κάποιο πρωί ο Γκρέγκορ Σάμοα από ταραγμένο ύπνο, βρέθηκε στο κρεβάτι του μεταμορφωμένος ο' ένα τεράστιο έντομο». Η αμφιθυμία (εφιάλτης ή φάρσα;) που δημιουργεί η διάσπμη αρχή της ιστορίας επικρατεί να διατηρηθεί μέχρι τέλους, αφού καθόλου δεν απασχολεί τον αφηγητή το αυτονόητο: Το πώς, δηλαδή, και το γιατί της παράλογης εξέλιξης. Διατηρώντας εξωφρενικά χαμηλά τους τόνους της αφήγησης, και ενώ η δράση μέχρι λίγο πριν από τη λήξη της εκτυλισσεται αποκλειστικά εντός των τοίχων του διαμερίσματος μιας αστικής πολυκατοικίας, ο Κάφκα μας δίνει ένα αριστοτεχνικό δείγμα αυτού που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε

Ο Κάφκα το 1906. Στη «Μεταμόρφωση» (Νοέμβριος – Δεκέμβριος 1912) επιδίδεται στη μελέτη της ιδιωτικής φρίκης: Η βία εις βάρος του διαφορετικού και του αδύναμου, η εξόντωση της προσωπικότητάς του, που ασκείται από τα προσφιλή του πρόσωπα.

δερφή με την καλλιτεχνική ιδιοσυγκρασία υντάσσεται εντέλει με αυτή την άτεγκτη αντιμετώπιση) μοιάζουν να απαγγέλλουν μια κατηγορία που και ο ίδιος εντέλει αποδέχεται. Ας πρόσεχε, ας μη μεταμορφωνόταν... Μιας και το «έπραξε» όμως, θα τιμωρηθεί με τη μεγαλύτερη σκληρότητα, θα αφηθεί να πεθάνει από τη βρώμα και την αστία.

Η υπονόμηση του πρωταγωνιστή-σκαθαριού - Γκρέγκορ Σάμοα, που παραμένει μέχρι το τέλος αεκαθάριστος λογαριασμός, υποβάλλει, δεύτερον, μια λεπτότατη, καφκική, αίσθηση του τραγικού. Ο γιος μεταμορφώνεται νομοτελειακά. Δεν μπορεί να κάνει αλλιώς. Η οικογένεια τον αποβάλλει, τον καταδικάζει σε θάνατο. Μετά τον θάνατό του η οικογένεια ανακουφίζεται. Ο κλειστός σκονισμένος κόσμος του διαμερίσματος ανοίγει στο φως της εξοχής, στην επικείμενη ερωτική ένωση της αδερφής με κάποιον μέλλοντα σύζυγο. Οτι αρχίζει ως αφεδάλυτος εφιάλτης στους βρόγχους των σεντονιών εκλύεται ως καλό όνειρο των γονιών στην τελευταία φράση, με ένα χαριτωμένο τέντωμα του κορμιού της αδερφής. Της αδερφής που δεν μέλλεται να εκπληρώσει τα καλλιτεχνικά όνειρα του αιθεροβάμονος σκαθαριού. Το τέντωμα του κορμιού της δεν προοιωνίζεται τη μελλοντική καριέρα της χαρισματικής βιολονίστας αλλά την επωφεληή –για όλη την οικογένεια– παντρεία μ' έναν καλό γαμπρό!

Η ενδοοικογενειακή φρίκη

Κάπως έτσι θα πρέπει να μοιάζουν τα έγκατα της φάρσας, την κατάδυση στα οποία αποδίδει ο Κούντερα ως εύσημο στον συγγραφέα της «Δίκης». Πλάι ωστόσο στη δημόσια φρίκη των θεσμικών συμπλεγμάτων που κυριαρχεί στα μυθιστορημάτά του, ο Κάφκα επιδίδεται στη «Μεταμόρφωση» και στη μελέτη της ιδιωτικής φρίκης, της ενδοοικογενειακής, θα λέγαμε σήμερα, φρίκης: Η βία εις βάρος του διαφορετικού και του αδύναμου, η εξόντωση της προσωπικότητάς του, που ασκείται από τα προσφιλή του πρόσωπα. Δεν είναι λοιπόν σίγουρο πως, μ' όλη τη σκηνοθεσία της φάρσας, ο Κάφκα της «Μεταμόρφωσης» σκίζει τον κατά Κούντερα «πέπλο του τραγικού» με τον τρόπο που το πράττει ο Κάφκα των μεγαλύτερων αφηγήσεων...

«ποιητική της ασφυξίας». Η μετάφραση της Ζαχαριάδου ανταποκρίνεται επάξια στον ιδιαιτέρω τόνο, τον συστατικό για την ατμόσφαιρα του πρωτοτύπου, χωρίς να προδίδει και την κατά περιεχόμενο ακρίβεια.

Ο άξιος γιος, ο αίρων τα βάρη (και τις αμαρτίες) του πατέρα μεταμορφώνεται. Η πρώτη πράξη της μεταμόρφωσης τον καθαιρεί ήδη από το τιμημένο αξίωμα του νεροκουβαλητή, του αφαιρεί μια για πάντα την επαγγελματική του ιδιότητα. Η αστυνομική σχεδόν παρουσία και, εν συνέχεια, η πανηγυρική αποχώρηση του «επιστάτη» επικυρώνει την καθαίρεση και από μίαν ανώτατη αρχή, τον εργοδότη. Αλλά ο μεταμορφωμένος δεν εκπλήσσεται. Είναι μάλλον ο μόνος που δεν βαρυνόμα από την αρχή ως το τέλος για την παράλογη αυτή εξέλιξη.